

O'QUV MOTIVATSIYASINI SHAKILANISHNING
PSIXOFIZIOLOGIK XUSUSIYATLARI

ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ФОРМИРОВАНИЯ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ

PSYCHOPHYSIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE
FORMATION OF LEARNING MOTIVATION

*Akramjon Yuldashevich Teshaboyev - dotsent,
Abdurazzoqov Shuxratbek Zafarjon o'g'li - o'qituvchi
Andijon davlat chet tillari instituti Ijtimoiy gumanitar fanlar,
Pedagogika va Psixologiya kafedrası*

shuxrat.abdurazzoqov@bk.ru

*Акрамжон Юлдашевич Тешабоев, доцент
кафедры социально-гуманитарных наук, педагогики и психологии
Андижанского государственного института иностранных языков,
Абдураззаков Шухратбек Зафаржан сын учителя.*

*Akramjon Yuldashevich Teshaboyev
Associate Professor, Department of Social Humanities,
Pedagogy and Psychology, Andijan State Institute of Foreign Languages,
Abdurazzakov Shukhratbek Zafarjan, son of teacher*

Annotatsiya: Maqolada motivatsiya shakllantirish va rivojlantirish muammosi yoritib berilgan. O'quv mativini ijtimoiy tamoilarini aniqlash yuzasidan olimlarning tadqiqotlari tahlil etilgan. Talabalarning standart tafakkuri va o'quv mativini turli xil usullaridan foydalangan holda olib borilgan tadqiqotlar, bolalarda kreativlik paydo bo'ladigan davr haqidagi ma'lumotlar keltirib o'tilgan. O'quv mativini xususiyatlarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik determinantlari ifodalangan.

Kalit so'zlar: O'quv mativini, standart tafakkur, qobiliyat, , intellekt, ijtimoiy muhit, tasavvur, kreativ kompetensiya, psixologik determinantlar, konstruktiv, utilitar regulyatsiya.

Аннотация: В статье описывается проблема формирования и развития мотивации. Проанализированы исследования ученых по определению социальных принципов учебной программы. Исследования, проведенные с использованием различных методов стандартного мышления учащихся и учебных программ, содержат сведения о периоде появления детского творчества. Выражены социально-психологические детерминанты, влияющие на развитие особенностей учебной программы.

Ключевые слова: учебная программа, стандартное мышление, способности, интеллект, социальная среда, воображение, творческая компетентность, психологические детерминанты, конструктивная, утилитарная регуляция.

Abstract: The article describes the problem of formation and development of motivation. The researches of scientists on determining the social principles of the curriculum have been analyzed. Research conducted using different methods of

students' standard thinking and curriculum, information about the period when children's creativity appears. The socio-psychological determinants affecting the development of the features of the curriculum are expressed.

Key words: Curriculum, standard thinking, ability, intelligence, social environment, imagination, creative competence, psychological determinants, constructive, utilitarian regulation.

Kirish. Bugungi kunda jamiyatimizda tobora bilimga bo'lgan ehtiyoj insonning asosiy ehtiyojlaridan biri bo'lib, uning asosida shaxs ko'p asrlik insoniyat tajribasini o'zlashtiradi. Inson hayotining turli davrlarida uning qiziqishi ob'ektlari, bilim olish shakllari va usullari o'zgaradi, lekin bilimga bo'lgan ehtiyoj insonning ajralmas mulki sifatida nafaqat yillar davomida zerikarli bo'lib qolmaydi, balki uning keyingi xususiyatlarini ham oladi. rivojlanish.

Psixologik ilmiy adabiyotlarda o'quv faoliyatini rag'batlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda [1]. Bu tasodifiy emas, chunki motivlar masalasi asosan o'quv faoliyati sifati masalasidir. Tashqi, utilitar motivlarning ustunligi o'qitishning rasmiy tus olishiga, ijodiy yondashuvning, ta'lim maqsadlarini mustaqil belgilashga olib keladi. Ma'lumki, bu o'quvchining o'zlashtirishi pastligi yoki muvaffaqiyatsizligiga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan ta'limga salbiy yoki befarq munosabatdir.

Universitet talabalarining o'quv faoliyati motivatsiyasini o'rganishga bag'ishlangan ko'plab ishlar mavjud boshqalar. Ammo motivatsiyaning psixofiziologik omillari va ta'lim faoliyati muvaffaqiyati o'rtasidagi bog'liqlik etarlicha o'rganilmagan. So'nggi yillarda interhemisferik assimetriyaning kichik maktab o'quvchilarining o'quv jarayoniga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan ishlar soni ortib bormoqda /12; 19; 45; 90; 109; 119; 155/. Shu bilan birga, interhemisferik assimetriyaning talabalarni o'rganishdagi roli ham etarlicha o'rganilmagan. Shu bilan birga, yosh mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirishning asosi sifatida psixologik va psixofiziologik omillarni hisobga olgan holda o'quv motivatsiyasini o'z vaqtida tashxislash va tuzatish psixologlarning dolzarb vazifasidir. Muammo shundaki, individual psixologik va psixofiziologik xususiyatlarni hisobga olgan holda, bunday psixologik usullarni topish pedagogik ta'sir, bu nafaqat o'rganishni eng yaxshi tarzda rag'batlantirish, balki o'quvchi shaxsini maksimal darajada rivojlantirish va amalga oshirishga yordam beradi.

Zamonaviy ta'limning eng dolzarb muammolaridan biri bu o'quvchilarning motivatsion sohasini shakllantirish uchun asos bo'lishi mumkin bo'lgan bunday o'quv jarayonini qurishdir.

Shu munosabat bilan, universitet talabarlari o'rtasidagi ta'lim motivatsiyasining mavjud holati va ularning o'quv faoliyatiga qo'yiladigan zamonaviy talablar o'rtasida qarama-qarshiliklar yuzaga keladi; talabalarining motivatsion sohasini boshqarish bo'yicha dalillarga asoslangan tavsiyalarga amaliyot ehtiyojlari va buning uchun etarli ilmiy va psixologik bilimlarning etishmasligi o'rtasida.

Psixologiya talabalarining motivatsion sohasini o'rganish alohida ahamiyatga ega, chunki bu kasbni o'qitish jarayonida, boshqalardan farqli o'laroq, bo'lajak psixologlar ilmiy psixologiya asoslari bo'yicha bilimlarni hisobga olgan holda o'zlarini o'zgartirish,

shu jumladan o'zlarining shaxsning o'ziga xos motivatsion sohasi.

O'quv motivlarining asosiy vazifalari asosan:

1. Umumlashtirilgan barqaror motivlar, motivlarning energiya komponentlari, - psixologiya talabalarining psixologik va psixofiziologik xususiyatlari rivojlanish darajasi va o'qish kursiga qarab farqlanadi .

Yuqori samaradorligini belgilovchi turli motivlarning kombinatsiyasi o'quv kursiga qarab farqlanadi.

Ta'sir ko'rsatadigan psixofiziologik xususiyatlar xatti-harakatlarning har bir motivi uchun o'ziga xosdir va o'quv samaradorligi va o'quv kursiga bog'liq emas.

Yarimfera faolligi darajasi va umumiy aqliy faollik darajasi turli kurslar talabalarining taraqqiyotini belgilovchi motivlarning shakllanishi bilan bog'liq .

Maqsadi va farazlari quyidagi vazifalarni shakllantirishni aniqlaydi:

Nazariy:

1. Ta'lim faoliyati uchun motivatsiya muammosi va uning individual tipologik xususiyatlar bilan bog'liqligi bo'yicha tadqiqotlarni tahliliy tahlil qilish.

Empirik:

Motivatsion sohaning xususiyatlarini, shuningdek, turli xil o'quv kurslarida turli xil akademik ko'rsatkichlarga ega bo'lgan talabalar-psixologlarning o'ziga xos psixofiziologik va psixologik xususiyatlarini aniqlash .

Turli xil o'quv kurslarida turli xil akademik ko'rsatkichlarga ega bo'lgan talabalarining psixofiziologik va psixologik xususiyatlarining o'zaro bog'liqligini o'rganish .

Turli xil o'quv kurslarida talabalarining muvaffaqiyatiga ta'lim va shaxsiy motivatsiyaning ta'sirini aniqlash .

Kurslarida turli xil akademik ko'rsatkichlarga ega bo'lgan talabalarining dominant motivlariga psixofiziologik va psixologik xususiyatlarning ta'sir darajasini aniqlash .

Muvaffaqiyatli o'rganish uchun motivatsiyani belgilovchi psixofiziologik omillar sifatida yarim sharlar faolligi darajasini va umumiy aqliy faollik darajasini o'rganish.- Uslubiy vositalar quyidagi testlar bilan taqdim etildi: funktsional inter hemisferikassimetriya M.Annetning o'zgartirilgan so'rovnomasi /160/, N.N.Braginava T.A.Dobroxotovalarning so'rovnomasi yordamida o'rganildi/21/; P.N.Ermakovninganketasi, /45/.

Anksiyete darajasini o'rganish uchun S. Teylor /66/ usuli qo'llanildi.

Temperament J. Strelyau so'rovnomasi /66/ (qo'zg'alish darajasi, inhibitsion darajasi, harakatchanlik) yordamida o'rganildi. V.M.Rusalov /118/ tomonidan OST testidan ham foydalanildi, bu quyidagi parametrlarni aniqlash imkonini berdi: ergiklik, ijtimoiy ergiklik, plastika, ijtimoiy plastika, temp, ijtimoiy temp, emotsionallik, ijtimoiy emotsionallik.

Ekstraversiya - introversiya darajasi C. Jung testi yordamida aniqlandi / 44/.

Talabalar shaxsiyatining motivatsion sohasini o'rganishda biz quyidagi xususiyatlarga e'tibor qaratdik:

motivlarning barqarorligi va umumlashtirilishi darajasi;

motivlarning energiya (dinamik) xususiyatlari, ularning kuchi va barqarorligini aks ettiruvchi;

motivlarning mazmuniy xususiyatlari, ularning yo'nalishi yoki individual shaxsiy xususiyatlarini aks ettiruvchi;

- motivning ko'rsatilgan faoliyat turi bilan bog'lanishi.

Ushbu mezonlarga amal qilgan holda M.Sh.Magomed-Eminova /76/, barcha

Biz o'rgangan motivlar quyidagicha tuzilgan:

Energetik xususiyatni aks ettiruvchi barqaror umumlashtirilgan motivlar - raqobatga intilish, maqsadga erishish istagi, ijtimoiy obro'ga intilish.

Shaxsiy shaxsiy xususiyatlarni aks ettiruvchi barqaror umumlashtirilgan motivlar - muvaffaqiyatga erishish istagi, muvaffaqiyatsizlikka yo'l qo'ymaslik istagi

Shaxsning yo'nalishini aks ettiruvchi motivlar umumiy va ijodiy faoliyat, ijtimoiy mavqeni yaxshilash istagi, muloqot qilish istagi, hayotni qo'llab-quvvatlash istagi, qulaylik, ijtimoiy foydali bo'lish istagi.

O'ziga xos barqaror motivlar - bu universitetda o'qish bilan bog'liq bo'lgan motivlar (bilim olish istagi, kasbni egallash istagi, diplom olish istagi).

M.Kubishkina /62/ tomonidan ishlab chiqilgan metodologiya yordamida aniqlandi, bu esa shaxsning maqsadga erishish istagini (motivatsiyasini), raqobatchilik istagini, ijtimoiy obro'ga intilishni aniqlashga qaratilgan.

Individual shaxsiy xususiyatlarni aks ettiruvchi barqaror umumlashgan motivlar quyidagi usullar yordamida aniqlandi: yutuq zarurligini diagnostika qilish uchun Yu.M.Orlov usulidan foydalanildi /98/. Muvaffaqiyatsizliklardan qochish uchun motivatsiya T.Elersning texnikasi yordamida o'rganildi /66/.

Shaxsning motivatsion tuzilishi V.E.Milman metodologiyasi yordamida aniqlangan /83/, bu shaxsning ba'zi barqaror tendentsiyalarini aniqlashga imkon beradi: umumiy va ijodiy faoliyat, muloqotga intilish, qulaylik va ijtimoiy mavqeni ta'minlash va boshqalar; shaxsning biznes yoki jamiyat yo'nalishini aniqlash.

motivatsiyasini o'rganish uchun T.I.

O'quv samaradorligini belgilovchi motivlarni shakllantirishga yordam beradigan vaziyatli psixo-fiziologik old shartlarni aniqlash uchun motivatsion trening shaklida uchinchi kurs talabarlari bilan formativ eksperiment o'tkazildi.

SATISTICA 6.0" dasturiy majmuasi yordamida matematik statistikaning standart usullaridan foydalangan holda amalga oshirildi. Statistik tahlilning parametrik usullari qo'llanildi: o'rtacha qiymatlardagi farqlarni Student t -testi bilan baholash, omilli tahlil yordamida o'rganilayotgan o'zgaruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish va chiziqli regressiya tahlili.

Qoidalar ilgari suriladi :

Turli xil akademik ko'rsatkichlarga ega bo'lgan psixologiya talabalarining - individual shaxsiy xususiyatlarini, ta'lim motivlarini, shaxsga yo'naltirish motivlarini, psixologik va psixofiziologik xususiyatlarini aks ettiruvchi umumlashtirilgan barqaror motivlar munosabatlarning tabiati, jiddiyliги va darajasi bilan farqlanadi. Turli darajadagi o'quv faoliyatiga ega bo'lgan talabalar motivlarining energiya komponentlari tuzilishi va ifoda darajasida o'xshashdir.

Umumlashtirilgan barqaror motivlar, shaxsning yo'nalishini tavsiflovchi motivlar va har bir kursning psixologiya talabarlari uchun xos bo'lgan tarbiyaviy motivlarning kombinatsiyasi yuqori o'quv samaradorligi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. 3 .

Psixologiya talabalarining "ishchi" yo'nalishining

umumlashtirilgan barqaror motivlari, tarbiyaviy motivlari va motivlarining har biri barqaror psixofiziologik shartlarning bir xil kombinatsiyasi bilan bog'liq – rasmiy dinamik, neyrodinamik va lateral tashkilotning xususiyatlari, ishlash darajasidan qat'i nazar va o'qish kursi.

Yarimferikfaollik darajasi va aqliy faollik darajasining ma'lum kombinatsiyalari-yuqori o'quv faoliyatini belgilaydigan motivlar sifatida raqobat, ijodiy faoliyat, bilim olishga intilishning shakllanishini, belgilaydi. Olingan natijalarning ilmiy yangiligi.

Ushbu ishda birinchi marta turli xil o'quv kurslarida turli xil akademik ko'rsatkichlarga ega bo'lgan psixologiya talabalarining motivatsion sohasini o'rganish uchun psixofiziologik va psixologik xususiyatlarni o'rganishni o'z ichiga olgan kompleks yondashuv qo'llanildi.

turli xil akademik ko'rsatkichlarga ega bo'lgan psixologiya talabalarining dominant motivlariga psixofiziologik va psixologik xususiyatlarning aloqasi va ta'siri o'rganildi.

Birinchi marta yarim sharning faolligi va umumiy aqliy faollashuv muvaffaqiyatli o'rganish uchun motivatsiyani shakllantirish uchun psixofiziologik shartlar sifatida o'rganildi .

Ishning nazariy va amaliy ahamiyati. Ish natijalari o'quv motivatsiyasini shakllantirishda psixologik va psixofiziologik omillarning roli va uning muvaffaqiyati haqidagi mavjud g'oyalarni kengaytiradi .

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, individual tipologik xususiyatlar shaxsning turli motivatsion tuzilishini shakllantirishni belgilaydi, bu esa o'z navbatida ta'lim faoliyati muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi. Qabul qilingan ma'lumotlar hisobga olinishi kerak.

O'quv jarayonini tashkil etishda, shuningdek, o'quvchilar bilan psixo-korreksiya, psixodiagnostika va kasbga yo'naltirish ishlarida.

Olingan natijalar universitetlar va kollejlarning o'qituvchilari va psixologlari, umumiy ta'lim muassasalari ma'muriyati tomonidan o'quv kurslarini rejalashtirish va uslubiy tayyorlashda, o'quv materialini muvaffaqiyatli o'tishni tahlil qilishda, ta'limning turli bosqichlarida talabalar va talabalar bilan o'quv ishlarida foydalanishlari mumkin. .

Ishning aprotatsiyasi. Tadqiqot materiallari Andijon davlat universitetining ijtimoiy-iqtisodiyot fakultetining psixologiya kafedrasi yig'ilishlarida (2020, 2021), Andijon davlat universitetining "Fan haftaligi" da (2020, 2021), Ikkinchi Butun andijon ilmiy-amaliy konferentsiyasi "Ta'qib psixologiyasi: huquq buzarlar va xafa bo'lganlar" (Andijon, 2020), Uchinchi Butunandijon ilmiy-amaliy konferentsiyasida "Ta'qiblar psixologiyasi: huquqbuzarlar va huquqbuzarlar" (Andijon, 2021) , "Huquqiy ta'limning kriminologik va psixologik- pedagogik muammolari" xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiyasi (Andijon. 2021).

Ishda olingan natijalar P kurs talabalariga "Psixofiziologiya" kursi va "Funksional holatlarni tartibga solish", " Ijodiy tafakkurning video treningi" maxsus kursini Davlat universiteti fakulteti talabalariga o'qitishda foydalaniladi. Andijon davlat universiteti psixologiyasi, Andijon Pedagogika instituti talabalariga "Psixologik amaliy ish" kursi, Andijon davlat universitetining ilmiy-uslubiy kengashi va psixologik

xizmatining amaliy ishlarida.

Motivatsiyaning psixologik nazariyalari

Psixologiyaning asosiy muammolaridan biridir . Motivatsiyani o'rganishga nazariy va eksperimental yondashuvlarning xilma-xilligi , birinchidan, zamonaviy psixologik maktablarning turli falsafiy yo'nalishlari, ikkinchidan, ushbu hodisaning nomuvofiqligi va murakkabligi bilan yuzaga keladi. Natijada, "motivatsiya" tushunchasi noaniq bo'lib, ko'pincha tabiatan har xil bo'lgan hodisalarni anglatadi.

Motivatsiyaning mohiyatini tushunishdagi kelishmovchilik psixologik nazariyalarning kelishmovchiligidan kelib chiqadi. Bizning ishimizda biz mahalliy va xorijiy psixologiyadagi eng ta'sirli motivatsiya tushunchalariga e'tibor qaratamiz, bu muammoning hozirgi holati va uni tadqiq qilish tendentsiyalarini ko'rishga yordam beradi.

Motivatsiya so'zini birinchi marta A.Sxopengauer “ Etarli sababning to'rt tamoyili” maqolasida qo'llagan /153/. Keyin bu atama inson va hayvonlarning xatti-harakatlarining sabablarini tushuntirish uchun psixologik foydalanishda mustahkam o'rin egalladi .

V.G.Leontiev /70/ xorijiy psixologlar tomonidan ishlab chiqilgan motivatsiyaning bir necha turlarini belgilaydi. Birinchi turga bioenergetik asosga ega motivatsiya kiradi: "instinkt motivatsiyasi", "qo'zg'alish motivatsiyasi", " haydovchi motivatsiyasi". Ushbu turdagi motivatsiyaning etakchi mexanizmi fiziologik gomeostaz /179; 189; 180/. Freydchilar va bixevioristlarning nazariy pozitsiyalari motivatsiya ular tomonidan organizm faoliyatining umumiy atamasi sifatida tushunilishini, organizm o'z tabiati yoki ichki tuzilishi bilan harakat qilishini va aniqlanishini ko'rishga imkon beradi .

Ikkinchi turga psixenergetik asosga ega motivatsiya kiradi: "motivatsiya mazarurati", "aqliy va ijtimoiy omillarning motivatsiyasi". Ushbu turdagi motivatsiya mexanizmlari kam rivojlangan.

G'arb psixologiyasida motivatsiya to'g'risidagi ta'limotda "ijtimoiy motivatsiya" deb ataladigan nazariya muhim o'rin tutadi, uning asoschisi geshtal psixologiyasining vakili K. Levin /188/. U assotsiatsiyalar faoliyati haqidagi pozitsiyaga qarshi chiqib, bixeviorizmning assotsiatsiyaviy mohiyatiga jiddiy zarba berdi . Uning fikricha, psixikaning butunning o'ziga xosligi saqlanib qolgan «birliklari»gina faollikka ega. Shuning uchun. Bunday " birliklarga" u ehtiyoj va motivlarni bog'lagan.

F.Xoppening fikricha /183/, rag'batlantiruvchi element shaxs erishmoqchi bo'lgan maqsad sifatida da'volar darajasidir.

Motivatsiyaga nisbatan da'vo darajasi bir holatda uning kuchini oshiradigan shart bo'lsa, boshqa holatda u xatti-harakatni qo'zg'atuvchi omil bo'lib, shaxsning shaxsiy xususiyatlari orqali insonni muvaffaqiyatga yoki faoliyatdagi muvaffaqiyatsizliklardan qochishga qodir.

Muvaffaqiyatga intilish ” va “muvaffaqiyatsizlikdan qochish”ni chet el psixologiyasida J.Atkinson /164/, D.Mak Klelland /190/ va boshqalar u uchun muvaffaqiyatni o'lchash mezoni sifatida o'rgangan.

J. Atkinson va D. MakKlellandning fikriga ko'ra, "muvaffaqiyatsizlikdan qochish" motivi insonning o'z oldiga juda oson, bajarilishi shubhasiz yoki juda qiyin

bo'lgan vazifalarni qo'yish istagi bilan bog'liq. umidsizlikni keltirmaydi, shuning uchun qanday qilib muvaffaqiyatsizlik sifatida ko'rilmaydi. Demak, "muvaffaqiyatsizlikka yo'l qo'ymaslik" har doim faoliyatning inson imkoniyatlariga mos ravishda qurilmaganligi bilan bog'liq.

"Muvaffaqiyatga intilish" va "muvaffaqiyatsizlikdan qochish" o'rtasidagi farqni J. Atkinson motivatsiya kuchining farqi bilan izohlaydi.

Ijtimoiy motivatsiya nazariyasida shaxs faoliyatining asosiy manbalari sifatida inson ehtiyojlari tizimi bilan bog'liq pozitsiyani ajratib ko'rsatish mumkin. Bu kontseptsiyaning vakili A. Mac past /192/. Ehtiyojlarda u bir nechta darajalarni, shu jumladan dastlab ajratadi

Ijtimoiy. Uning fikricha, shaxsning rivojlanishini jamiyat emas, balki shaxs jamiyatga nisbatan asosiy belgilovchi tamoyildir .

Motivatsiyaning xususiyatlari P.Fress /178/, J.Nyutten /197/ va boshqa yevropalik psixologlar tomonidan o'rganilgan. Ular o'z asarlarida motivatsiyani asosiy va ikkilamchiga ajratadilar. Demak, P.Fress «ikkilamchi» motivatsiya ijtimoiy xarakterga ega, fiziologik ehtiyojlarga bog'liq emas, deb hisoblaydi. U insonni insoniyat madaniyatining turli sohalarida, shu jumladan ijodkorlik sohasida qasddan xulq-atvor va harakatlarga undaydi .

Ijtimoiy qat'iyat nuqtai nazaridan G. Merfi motivatsiyasini ko'rib chiqing /193/. Jumladan, motivatsiyani motivlar majmui, ularning tizimi sifatida ko'rib, G.Merfi ko'pgina ijtimoiy omillarga bog'liqligini qayd etadi.

Motivatsion tuzilmada G.Merfi boshqa stimullarni bo'ysundiruvchi uchta eng kuchli motivni aniqlaydi: moddiy boylik , kuch, obro'-e'tiborga intilish.

Shunday qilib, xorijiy psixologiyada ishlab chiqilgan turli nazariyalarning tahlili shuni ko'rsatdiki, motivatsiya ko'pincha organizmning harakat qilishi, uning o'z tabiati yoki ichki tuzilishi bilan belgilanadigan, barcha tirik mavjudotlar uchun tendentsiya mavjudligini bildiruvchi umumiy atama sifatida qaraladi. faol bo'lmoq.tanlab, uyushgan yo'l. Biroq, motivatsiyani bunday talqin qilishda juda ko'p noaniqliklar mavjud, u hatto ko'plab Freyd, xulq-atvor va boshqa xorijiy nazariyalarda ko'rib chiqilgan funktsiyalarni aks ettirmaydi .

Mahalliy psixologiyada, shuningdek, motivatsion mexanizmlar haqida aniq fikr yo'q. Mahalliy fanda motivatsiya va motivlarni o'rganish uchun ma'lum tamoyillar ishlab chiqilgan. Xususan, S.L.Rubinshteyn /116/ insonning tabiat bilan, ijtimoiy muhit bilan munosabatini tavsiflash uchun determinizm tamoyilidan foydalangan, u tashqi sabablar insonga uning ichki sharoitlari orqali ta'sir etishini ta'kidlagan.

L.S.Vigotskiy /27/ inson xulq-atvorini belgilash va motivatsiya muammosini ko'rib chiqib, motivlar kurashi masalasiga katta e'tibor beradi. U birinchilardan bo'lib motiv va rag'batni ajratgan, o'zboshimchalik bilan motivatsiya haqida gapirgan.

Mahalliy olimlar L.I.Antsiferova /10/, L.I.Bojovich /20/, B.F.Lomov /71/, S.L.Rubinshteyn /116/ va boshqalarning ishlarida ijtimoiy shaxs uchun shunchaki tashqi emas, u chambarchas bog'liqligi ta'kidlangan. ichki bilan, ma'lum sharoitlarda bu ichki yaratishga qodir.

Strukturaviy tamoyil insonni va uning motivatsiyasini bevosita emas, balki ijtimoiy quyi tuzilmalar (jamoat guruhlari, institutlar) orqali ko'rib chiqishga imkon beradi. Strukturaviylik sohani va motivning o'zini o'zaro bog'liq bo'lgan tarkibiy

qismlarning ma'lum bir tizimi sifatida ko'rib chiqishni anglatadi.

inson motivatsiyasining muhim tamoyilidir . Sovet olimlari L.I. Bojovich /20/, L.S.Vygotskiy /27/, A.N.Leontiev /69/, V.S.Merlin /82/, S.L.Rubinshteyn /116/, P.M.Yakobson /156/ va boshqa ong kuchli tartibga solish funksiyasiga ega. Voqelikni aks ettirishga asoslanib, ong odamlarning ijtimoiy munosabatlarini, tashqi dunyo bilan munosabatlarini tartibga soladi.

Mahalliy psixologlar V.G.Aseev /11/, L.I.Bojovich /20/, I.A.Djidaryan /41/, V.I.Kovalyov /58/ motivatsiya chuqur shaxsiy shakllanish ekanligini ta'kidlaydilar. B.F.Lomov motivlarni tizimni tashkil etuvchi omillarga ishora qilib , “motiv faqat faoliyatning “tarkibiy qismlari”dan biri emasligini ta'kidlaydi . U murakkab tizimning tarkibiy qismi – shaxsning motivatsion sohasi vazifasini bajaradi” /71/. Motiv shaxsning tipologik xususiyatlari , temperament bilan chambarchas bog'liq . U shaxsning barcha tarkibiy shakllariga, ayniqsa uning yo'nalishi, xarakteri, his-tuyg'ulari, qobiliyatlari , aqliy jarayonlari va faoliyatiga kiradi.

Motivlarning turli nazariyalarini taklif qiluvchi tadqiqotchilar motivatsion jarayonlarni va ularning shakllanish mexanizmlarini turlicha ta'riflaydilar.

D.N.Uznadzening psixologik nazariyasiga ko'ra, shaxsning maqsadli xulq-atvorini tushunish uchun shaxsning har qanday xatti-harakatni amalga oshirishdan oldin, ya'ni shaxsning integral ruhiy holatini o'rganish kerak. munosabat. Insonning nimaga muhtojligiga va u qanday ob'ektiv muhitda ekanligiga qarab, unda qanday xatti-harakatlar amalga oshirilayotganiga qarab, ma'lum bir munosabat shakllanadi.

A.N.Leontyevning motivlar nazariyasida “... faoliyatni qo'zg'atuvchi motivlarning o'zi, shu bilan birga, unga shaxsiy ma'no, ya'ni his-tuyg'ularni shakllantiruvchi motivlar ham beradi. Boshqalar ular bilan birga mavjud bo'lib, rag'batlantiruvchi omillar (ijobiy yoki salbiy) rolini o'ynaydi, ma'no hosil qiluvchi funksiyadan mahrum; rag'batlantirish deb ataladigan narsa. Ma'no-shakllantirish funksiyalarining taqsimlanishi va faqat motivatsiyaning bir xil faoliyat motivlari o'rtasida taqsimlanishi shaxsning motivatsion sohasini tavsiflovchi asosiy munosabatlarni tushunishga imkon beradi : motivlar ierarxiyasi munosabatlari" /69/.

V.D.Shadrikovning sxemasiga ko'ra /150/ motivatsiya shaxsning ehtiyojlari va maqsadlari, da'vo va ideallar darajasi, faoliyat shartlari (ham ob'ektiv tashqi va sub'ektiv, ichki - bilim, ko'nikma, qobiliyat, xarakter) bilan belgilanadi.) va shaxsning dunyoqarashi, e'tiqodi va yo'nalishi va boshqalar. Bu omillarni hisobga olgan holda qaror qabul qilinadi, niyat shakllanadi.

V.G.Aseev /11/, motivatsion munosabatlarning o'zgarishi orqali shaxsning shakllanishi jarayonini tavsiflab, uni "ma'lum ma'noda motivlarning ahamiyatini qayta qurish jarayoni" deb hisoblashni taklif qiladi: ba'zi motivlar ahamiyatini oshiradi, boshqalari kamayadi, kundan kunga kundalik haqiqatga aylanadi. ideal yoki insonning hayoti va shaxsiy doirasidan butunlay chiqib ketish. Motivlar u yoki bu tarzda bir-biri bilan mazmun va ma'no jihatidan yoki umumiy amalga oshirish vositalari orqali o'zaro bog'langan.

Motivatsiyaning barcha ta'riflari E.P.Ilyin /50/ 2 yo'nalishga ishora qiladi. Birinchisi, tarkibiy pozitsiyalardan motivatsiyani omillar yoki motivlar to'plami sifatida ko'rib chiqadi. Ikkinchi yo'nalish motivatsiyani statik emas, balki dinamik shakllanish, jarayon, mexanizm sifatida ko'rib chiqadi. Masalan, R.S.Vaysman /22/

motivatsiya jarayoni motivning aktuallashuvidan boshlanadi, deb hisoblaydi .

V.G.Leontyev /70/ motivning 2 turini ajratadi: birlamchi, u zarurat, jalb qilish, harakatlanish, instinkt shaklida namoyon bo‘ladi va motiv shaklida namoyon bo‘ladigan ikkilamchi. Bunday holda, motiv motivatsiya bilan belgilanadi. VG Leontiev, motivatsiya shakli sifatida motiv faqat shaxs darajasida paydo bo'ladi va ma'lum maqsadlarga erishish uchun ma'lum bir yo'nalishda harakat qilish qarori uchun shaxsiy asos beradi, deb hisoblaydi .

Ko'pgina hollarda, motivatsiya ostida psixologlar xatti-harakatlarning aniqlanishini anglatadi, shuning uchun ular tashqi va ichki motivatsiyani ajratadilar.

VK Vilyunas /23/ "motiv" nima degan savolni muhokama qilish maqsadga muvofiqligiga shubha bildiradi. Buning o'rniga, u faoliyatni rag'batlantirish sifatida qabul qilingan individual hodisalarni yanada aniq belgilash va tavsiflashga e'tibor qaratishni taklif qiladi . Yana bir yondashuvni R.S.Vaysman taklif qiladi /22/. Uning fikricha, "motiv" atamasi ma'lum ehtiyojlar ko'rinishidagi motivatsion sohaning barqaror shakllanishiga tayinlanishi kerak va faoliyatni bevosita boshlaydigan o'ziga xos situatsion shakllanishni belgilash uchun "motivatsiya" atamasidan foydalaning.

"Motiv" tushunchasi ham noaniq ko'rib chiqiladi. Turli xil psixologik hodisalar deyilganidek: vakillik va g'oyalar, his-tuyg'ular va kechinmalar /20/, ehtiyoj va harakat, undov va mayl /48; 144/, istak va istaklar, odatlar, fikr va burch hissi /117/, mrral-siyosiy munosabat va fikrlar /57/, psixik jarayonlar .

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abramova G.S. O'smirlarning o'quv faoliyatini rag'batlantirishning axloqiy jihati // Psixologiya savollari. 1985 yil. 6-son. 38-45-betlar
2. Щерба, Л.В. Опыт общей теории лексикографии / Л.В. щерба.Избранные труды по языкознанию и фонетике. - Л., 1974.
3. Любарт, Т. Творчество психологии / Т. Любарт, К. Муциру С. Торджман, Ф. Зенас. - М.: Когито-Центр, 2009. - 215с.
4. Степанов, С.Ю.Рефлексивная практика творческого развития.человеческое и организационное / С.Ю. Степанов. - М.: Наука, 2000. - 174с.
5. Электронный ресурс] / И. ИКС. Дворецкий. – Режим доступен по адресу: <http://linguaeterna.com/vocabula/index.php> .
6. Ожиганова, Г.В. Пролонгированный метод диагностики Формирование творчества в младшем школьном возрасте / Г.В. Ожиганова. – М.: Институт психологии РАН, 2005. – 135с.